

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/99/48-53>

Gülərə Quliyeva

AMEA İ.Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu

dissertant

ms.glary@rambler.ru

METAFORA KOQNİTİV DİLÇİLİK NÖQTEYİ-NƏZƏRİNDƏN

Xülasə

Dilçilik tarixində bir anlayış kimi meydana çıxdığı dövrdən indiyə qədər özündə ehtiva etdiyi məzmun-mündəricə etibarilə metafora çox geniş dəyişikliklərə məruz qalmış, müxtəlif tarixi inkişaf mərhələlərində ona müxtəlif yanaşmalar mövcud olmuşdur. Əgər əvvəllər metaforaya, ənənəvi olaraq, dil sistemində çoxmənalılığın inkişaf mexanizmi və üslubi məcaz kimi yanaşılırdısa, hazırda metafora, ilk növbədə, dildə informasiyanın strukturlaşması vasitəsi kimi, gerçəkliyin obrazlı qavranılmasını əks etdirən, dünyanın metaforik mənzərəsinin milli spesifikasını üzə çıxaran koqnitiv instrument kimi tədqiq edilir. Müasir dövrdə linqvistik-üslubi, struktur-semantik və koqnitiv istiqamətlər metafora hadisəsinin öyrənilməsinin əsas istiqamətləri kimi diqqəti cəlb edir. Bu fakt metaforanı məcaz kimi, nominasiya vasitəsi kimi, eləcə də dünyanın dil mənzərəsini yaratma vasitəsi kimi nəzərdən keçirməyə imkan verir.

Açar sözlər: metafora, koqnitiv dilçilik, üslubi məcaz, çoxmənalılıq, struktur-semantik istiqamət

Gulara Guliyeva

ANAS Institute of Linguistics named after I.Nasimi

PhD student

ms.glary@rambler.ru

Metaphor from the point of view of cognitive linguistics

Abstract

Linguistics until now, the content it contains-the metaphor has undergone very wide changes, there have been different approaches to it at different stages of historical development. If earlier metaphor was traditionally treated as a mechanism for the development of polysemy in the language system and as a stylistic metaphor, now metaphor is studied primarily as a means of structuring information in the language, as a cognitive instrument that reflects the figurative perception of reality and reveals the National specificity of the metaphorical picture of the world. In modern times, linguistic-stylistic, structural-semantic and cognitive directions attract attention as the main directions of studying the phenomenon of metaphor. This fact makes it possible to consider metaphor as a metaphor, as a means of nomination, as well as as a means of creating a linguistic picture of the world.

Keywords: metaphor, cognitive linguistics, stylistic metaphor, polysemy, structural-semantic direction

Giriş

Koqnitiv dilçilikdə gerçəkliyin kateqoriallaşması problemi əsas yer tutur ki, burada da insan aqlının analogiyalara əsaslanma imkanlarının təzahürü kimi metafora mühüm rol oynayır. Müasir koqnitiv dilçilikdə dünyanı dəyərləndirməyin və təsvir etmənin əsas mental əməliyyatı, idraketmə, kateqoriallaşma, konseptuallaşma üsulu kimi metaforanı qəbul edirlər.

XX yüzillikdə metafora dilçilik üçün elə bir birləşdirici hadisəyə çevrildi ki, onun tədqiqi ilə koqnitiv elmin inkişafının başlanğıcı qoyuldu. Koqnitiv dilçilik çərçivəsində metaforanı təfəkkür üsulu kimi təfərrüatlı nəzərdən keçirən E.Makkormak olmuşdur (Makkormak, 1990: 358-386). Özünün "Koqnitiv metafora nəzəriyyəsi" əsərində alim metaforanı ətraf aləm haqqında yeni

biliklərin əldə edilməsini özündə ehtiva edən idrak prosesinin növlərindən biri kimi xarakterizə edir. Nəzərdə tutulur ki, metaforanın daxili təhlilində koqnitiv proseslərin ehtiva olunduğu aşkarlanır ki, bu da yeni biliklərin əldə olunmasına imkan verir. Makkormaka görə, metaforanın meydana çıxmasının səbəbi insan ağılı ilə semantik konseptlərin həyatda müqayisə edilə bilməyənlərlə müqayisəsidir. Bir tərəfdən, metafora tərkib hissələrin xüsusiyyətləri arasında uyğunluğu, bənzərliyi nəzərdə tutur, çünki o, dərk oluna bilməlidir, digər tərəfdən isə onlar arasında uyğunsuzluq, bənzərsizlik nəzərdə tutulur, çünki metaforanın hansısa yeni məna yaratmaq məqsədi vardır (2).

Metaforanın tədqiqində koqnitiv yanaşmanın ilkin şərti kimi onun mental xarakteri və dərk etmə potensialı haqqında müddəa çıxış edir. Təfəkkürün metaforikliyi hadisəsinə bir çox tədqiqatçılar müraciət etmişlər (Deignan, 2003: 255-271; Kovecses, 2000: 79-92; Richardt, 2005: 290; Searle, 1993: 83-111). Onların bir çoxunun tədqiqatları “Metafora nəzəriyyələri” toplusunda yer almışdır (Teoriya metafory: Sbornik, 1990: 512).

Koqnitiv dilçilikdə metaforanın tədqiqində bir çox istiqamətləri fərqləndirmək olar. Onları aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. konseptual metafora nəzəriyyəsi.
2. deskriptiv və ya deskriptor metafora nəzəriyyəsi.
3. metaforik modelləşdirmə nəzəriyyəsi.
4. interaksiya nəzəriyyəsi.

Konseptual metafora nəzəriyyəsi müasir dilçilikdə metaforaya yanaşmada əsas nəzəriyyələrdən biri kimi tanınır. Bu nəzəriyyənin və ümumiyyətlə, müasir dilçilik elmində metaforaya linqvokoqnitiv yanaşmanın baniləri kimi C.Lakoff və M.Conson hesab edilir. Onların həmmüəllifliyi ilə dərc olunmuş “Yaşadığımız metaforalar” adlı tədqiqat işi XX yüzilliyin 80-ci illərindən sonra dəfələrlə işıq üzü görmüşdür. Koqnitiv dilçilik üzrə mütəxəssislər C.Lakoff və M.Consonun “Yaşadığımız metaforalar” əsərini metaforaya koqnitiv yanaşmanın “bibliya”sı, koqnitivizmdə Sössürün “Ümumi dilçilik kursu”nun özünəməxsus analoqu adlandırırlar. Bu tədqiqat metaforanın koqnitiv nəzəriyyəsinin əsasını təşkil edir. Bu nəzəriyyədə özünə yer almış “koqnitiv metafora” və “konseptual metafora” terminləri keçmiş sovet dilçiliyində XX yüzilliyin 80-ci illərinin ortalarında dövriyyəyə girmişdir. Əslində bu terminlərin dövriyyəyə daxil olmasına daha çox metafora haqqında xarici müəlliflərin tərcümə əsərləri imkan yaratmışdı. Həmin tərcümə əsərləri koqnitiv dilçiliyin birinci mərhələsi adlandırılan dövrdə fəaliyyət göstərən müəlliflərə məxsus idi və təxminən, 1960-1980-ci illəri əhatə edirdi. Bu istiqaməti təmsil edən bir çox görkəmli nümayəndələrin tədqiqatları “Metafora nəzəriyyələri” toplusunda yer almışdır (Vezhbitskaya, 1990: 133-152; Teoriya metafory: Sbornik, 1990: 512; Ortega-i-Gasset, 1990: 68-81; Richards, 1990: 44-67; Uilrayt, 1990: 82-109). Koqnitiv semantika ideyaları həmin dövrdə N.Xomskinin struktur dilçiliyinin təsiri altına düşmüş Amerika dilçiliyi üçün inqilabi xarakter daşıyırdı. Koqnitiv tədqiqatlar keçmiş sovet məkanında, o cümlədən rus dilçiliyində əks-səda tapdı. Belə ki, dil formasında realizasiyasını tapan ideal mahiyyət (koqnitiv hadisə) kimi metafora haqqında irəli sürülən mühakimə, fikir və ideyalar keçmiş sovet və sonradan rus dilçilərininki ilə səsleşirdi, çünki onlar linqvistik ənənələrə və materializmin ideoloji məqsədlərinə uyğun olaraq dil və təfəkkürün əlaqəsi baxımından düşünməyə alışmışdılar.

Amerika koqnitiv dilçiliyi insanın təfəkkür və təcrübəsini strukturlaşdıran və nizama salan, onun mücərrəd təfəkkürünü formalaşdıran ilkin koqnitiv mexanizm kimi metaforanın aparıcı rola malik olduğunu qeyd edirlər (Johnson, 1990: 272; Lakoff, 1993). Belə bir mühakimə təsdiq edilir ki, metafora təfəkkürü, davranışı, elmi dərrakəni təyin edir və dildə və nitqdə daha əyani şəkildə ifadəsini tapır. Koqnitiv dilçilikdə metafora, hər şeydən əvvəl, ideal hadisə olub “koqnitiv metafora” və “konseptual metafora” terminoloji adını almışdır (Lakoff, 1993). C.Lakoffun fikrincə, metafora “müjərrəd anlayışları dərk etmək və abstrakt fikirləşmək üçün istifadə edilən koqnitiv vasitədir” “*Metaphor is a cognitive tool we use to comprehend abstract concepts and perform abstract reasoning*” (Lakoff, 1993: 244).

Konseptual metafora nəzəriyyəsi XX əsrin ikinci yarısından müxtəlif ölkələrin dilçi tədqiqatçıları arasında kifayət qədər geniş populyarlıq qazanmışdır. Bu nəzəriyyənin əsasında belə

bir mühakimə durur ki, təbiətinə görə metafora elə bir başlıca mexanizmdir ki, onun vasitəsilə biz mücərrəd anlayışları dərk edirik və mücərrəd fikir və mühakimələri təsəvvür edirik. Qeyd edilir ki, metafora öz mahiyyətinə görə koqnitivdir, konseptualdır, təbiəti etibarilə dil vasitəsi deyildir, amma metaforik dil koqnitiv, konseptual metaforanın yalnız səthi təzahürüdür. C.Lakoff və M.Consonun fikrinə görə, metaforanın mənası bir predmetin mahiyyətinin digər bir predmetin mahiyyətində hissə və dərk edilməsindədir. Onlar, bir tərəfdən, dilin metaforik strukturu barədə, digər tərəfdən, insanın konseptual sisteminin metaforanın köməyiylə strukturlaşması və müəyyənlişməsi barədə tezisi irəli sürür və sübut edirlər (Lakoff, 1999: 640).

Amerika koqnitiv dilçiliyində koqnitiv və konseptual metafora “ya neyron, ya da konseptual səviyyənin reallığı” (“a reality at either the neural or conceptual level”) (Lakoff, 1999: 58) olması səbəbdən qəbul edilir. C.Lakoff və M.Conson əsərinin 4-cü fəslində şərh edirlər ki, *həmin terminlər baş beynin fəaliyyətinin iki səviyyəsinə aiddir* (Lakoff, 1999: 45-59). Koqnitiv metafora bir mexanizm olaraq neyron əlaqələrinin aktivləşməsi səviyyəsində baş verən proseslərlə, konseptual metafora insan təfəkkürünün anlayış, mühakimə səviyyəsi ilə əlaqəlidir. Birincinin “məskunlaşma yeri” baş beynin neyrofizioloji substratı, ikincinin isə anlayış təfəkkürü, əqli fəaliyyətdir. Konseptual metafora dildə və nitqdə linqvistik (dil) metaforası ilə obyektivləşir, əksi mümkün deyil. Linqvistik metaforalar (metaforik ifadələr, obyektivləşmə, reflekslər) əsasında təfəkkürdə metafora, koqnitiv metaforik proseslər haqqında dolayısı ilə mühakimə yürütmək olar. Metafora, hər şeydən öncə, təfəkkürdədir, sonra praktik fəaliyyətə, o cümlədən nitq fəaliyyətinə keçir. Koqnitiv və konseptual metafora bu şəkildə Amerika koqnitiv dilçiliyində və ABŞ hüduqlarından kənarında bu istiqamətin ardıcılıqları tərəfindən qəbul edilir. Koqnitiv və ya konseptual metafora keçmiş sovet dilçiliyində yalnız adına görə vardı, onun nə məqsədləri, nə də tədqiqat metodları vardı. Keçmiş sovet tədqiqatçıları ilə onların xarici həmkarlarını birləşdirən ümumi olan cəhət dil və təfəkkürün qarşılıqlı əlaqələrinin qəbul edilməsi idi. “Əgər amerikalılar üçün bu ideya generativ dilçilikdən koqnitiv semantikaya keçidlə yad edilən inqilabi nailiyyət idisə, dil və təfəkkürün əlaqəsinin qəbul edilməsindəki prioritet, o cümlədən semantikanın bir çox məsələlərinin işlənilib-hazırlanması, şübhəsiz, sovet dilçiliyinə məxsus idi (amma sovet dövrünün elmi uğurları ölkə hüduqlarından kənar çıxmırdı)” (Kul'chitskaya, 2012: 85-90).

Konseptual metaforanın əsasını konseptual sahələr vasitəsilə inikas və proeksiya təşkil edir. Bu inikaslar qeyri-simmetrikdir və tam deyildir. Hər bir inikas mənbə-sahədəki mahiyyətlərlə hədəf-sahədəki mahiyyətlər arasında invariantlıq prinsipi əsasında ontoloji uyğunluqların təsbit edilmiş dəstidir. İvariantlıq prinsipi mənbə-sahə strukturunun öz strukturuna malik hədəf-sahəyə proyeksiyasından ibarətdir. Hər bir metaforik inikas metaforik anlayış və ya konseptə əsaslanır ki, bu da insanın idrak prosesində formalaşır, fiziki və mədəni əsasa malik olmaqla sosial cəhətdən motivli olur. Konseptual metafora nəzəriyyəsinin müəllifləri inikasın iki tipini fərqləndirirlər. Konseptual-koqnitiv metaforalar və obraz-inikaslar. Bu zaman konseptual metafora ontoloji, struktur və oriyentasiya metafora kimi başa düşülür. Beləliklə, metaforanın ikili təbiəti aşkarlanır. Bu o deməkdir ki, metafora eyni zamanda gerçəkliyin obrazlı inikas olmaqla yanaşı həm də fərdin koqnitiv strukturunun elementidir (Kassirer, 1990: 33-43).

Konseptual metafora nəzəriyyəsinə əsasən metaforikləşmə və ya metaforizasiya biliyin iki struktur növünə əsaslanır: *mənbə sahəsi* (“source domain”) koqnitiv strukturu və *hədəf sahəsi* (“target domain”) koqnitiv strukturu. Metaforikləşmə prosesində müəyyən hədəf sahələr mənbə sahələrin nümunəsi üzrə strukturlaşır.

Başqa sözlə, *metaforik proyeksiya* (“metaphorical mapping”) və koqnitiv inikas (“cognitive mapping”) baş verir. Metaforik proyeksiyanın izləri metaforik nəticələr şəklində cümlənin və ya mətnin semantikasi səviyyəsində aşkarlanır. Məsələn, ... *hər bir keçid dövründə xalqların kütləyə çevrilməsi prosesi olur. Biz yuxarıların ölümcül oyunları üçün yalnız lal sürü rolunu oynayırıq* kimi fikir və ifadələrdə *xalq // cəmiyyət // toplum* (hədəf) – *kütlə // sürü* (mənbə) metaforası adresatın diqqətini “asililik, qeyri-müstəqillik, passivlik” ideyasına, fikrinə yönəldir ki, bu da “sürü” koqnitiv strukturunun tərkib hissəsi kimi çıxış edir: dünya haqqında biliklərimiz bizə deyir ki, *sürü* çoban tərəfindən idarə olunur (Lakoff, 1999: 60).

Son illərdə konseptual metafora nəzəriyyəsi üzrə meydana çıxan araşdırmalarda (Kovecses, 2000: 79-92; Lakoff, 1999: 60) tədqiqatçılar belə bir fakta diqqət yetirirlər ki, metaforik təfəkkür və dilin əsasında dayanan əsas proyeksiyaların böyük əksəriyyəti çox böyük dərəcədə təcrübəyə əsaslanır və çox az dərəcədə tərriüatlıdır. Metaforanın təcrübi əsasa dayanma dərəcəsiindən asılı olaraq metaforik proyeksiyanın iki növü fərqləndirilir: mürəkkəb və ya tərkiibi (complex, compositional, compound) metaforalar və onların tərkiibinə daxil olan sadə və ya ilkin (primary, simple, primitives) metaforalar. İlkin metaforalar bilavasitə təcrübə ilə assosiasiya edilən konseptual sahələrə metaforik proyeksiya nəticəsində meydana çıxır. İlkin metaforalarda metaforik proyeksiyalar konseptual işlənmənin daha aşağı səviyyələrində baş verir. Bu səbəbdən onların doğurduğu obrazların konkretliyi daha az olur. C.Lakoff və M.Conson belə hesab edirlər ki, *ilkin metaforaları toplu halda molekulaları təşkil edən atomlara bənzətmək olar. İnsanın konseptual sistemində konvensional (şərti) olan bu tip “molekul” metaforalarının sayı çoxdur. İlkin metaforalardan əlavə, mürəkkəb konvensional metaforaların tərkiibinə konkret, müəyyən sosio-mədəni birliyə xas olan inam və ənənələr, mədəni modellər, “sadələvh” nəzəriyyələr kimi adi, gündəlik biliklər daxildir* (Lakoff, 1999: 60).

Tədqiqatçılar hesab edirlər ki, *ilkin metaforalar universal olur, sayı çox olmur, amma mürəkkəb metaforalar bir neçə ilkin metaforadan ibarət olduğuna görə, xeyli dərəcədə mürəkkəbliyi və konkret mədəniyyətə xas olması ilə fərqlənir* (Grady, 1996: 177-187; Evans, 2004: 177-187). Məsələn, Con Miltonun 7-ci sonetinin “How soon hath Time, the subtle thief of youth Stol’n on his wing my three-and-twentieth year!” misralarını təhlil edən C.Lakoff və M.Terner buradakı metaforik köçürmənin tipini TIME IS A THIEF (*Zaman bir oğrudur*) konseptual metaforasının realizəsinə aid edirlər (Lakoff, 1989: 168). Həmin metaforada mənbə-sahə kimi “oğurluq” domeni, “zaman” isə hədəf-sahə kimi çıxış edir. TIME IS A THIEF metaforası tərkiibi (composite) metafora olub, TIME IS A CHANGER (*Zaman dəyişdirəndir*) və LIFE IS A POSSESSION (Həyat sahib olmaqdır) ümumi metaforaların birləşməsiindən meydana çıxmışdır. Metaforik proyeksiyanın əsasında həyatın qiymətli mal, mülk, sərvət olması barədə mövcud təsəvvür dayanır; zamanın ayrı-ayrı hissələri və ya kəsikləri də insanın var-dövləti və ya mal-mülkü kimi qavranılır. Zamana sahib olmaqdan əlavə, insan həyatının müəyyən dövrlərində güc, gənclik, gözəllik kimi müxtəlif keyfiyyətlərə malik olur. Bu sadəliklərin hamısı mal, mülk kimi təsəvvür edilir ki, bu səbəbdən oğurlana bilər. Metaforikləşmənin əsası ondan ibarətdir ki, həyat, həyatın mərhələləri, gözəllik, güc və gənclik kimi keyfiyyətlər zamanın geridönməz gedişatı sayəsində labudən mövcudluğunu dayandırır. Beləliklə, zamanın gedişatı baş verənlərin səbəbi kimi qəbul edilir, zaman metaforik subyekt, hadisə isə subyektin əməlləri kimi göz önünə gəlir. Həyat və onun hissələri, parçaları insanın var-dövləti, mülkü kimi təsəvvür edildiyinə görə, onların yox olması itki, zərər kimi, zərəri vuran şəxs isə oğru olaraq konseptuallaşdırılır.

Metaforaya linqvo-koqnitiv yanaşmada dilin lüğət tərkiibində leksik vahidlərin fəaliyyətində, gerçəkliyin metaforik inikas qanunauyğunluqlarında sistemli əlaqələrin formalaşmasında koqnitiv strukturların roluna böyük əhəmiyyət verilir. Bu yanaşmanın ayrı-ayrı ideyalarını müasir dövrdə hətta metaforaya semasioloji yanaşma tərəfdarları da qəbul edirlər. Məsələn, V.Q.Qak “metafora insan idrakının dərin xüsusiyyətləri sayəsində meydana gəlir” fikrindədir (Gak, 1988: 11). V.N.Teliya hesab edir ki, *dil strukturunun önəmli səviyyələrinin hamısında – leksik, sintaktik və morfem – məna yaratmanın ən məhsuldar üsullarından biri məhz metaforadır* (Teoriya funksional’noy grammatiki, 1990: 173-174).

Deskriptiv (və ya deskriptor) metafora nəzəriyyəsi A.N.Baranovun adı ilə bağlıdır. Deskriptiv nəzəriyyə koqnitiv metafora nəzəriyyəsinə əsaslanısa da, burada başqa kateqorial aparatdan istifadə edilir. Həmin kateqorial aparat metaforanın işlənmə kontekstlərinin maşın vasitəsilə emalında daha rahat hesab edilir. Koqnitiv metafora nəzəriyyəsinin inkişaf etdirməklə, A.N.Baranov inikas funksiyasının “çixış sahəsi” ilə onun “giriş sahəsi” arasında metaforik proyeksiya olduğunu aşkarlayır. Çixış sahəsi ilə giriş sahəsinin qarşılıqlı əlaqəsində daha az stabil yaradıcı metaforalardan tutmuş cəmiyyətin mədəni ənənələrində təsbit olunmuş sabit işlənməmiş (köhnəlməmiş) metaforalara qədər müxtəlif variasiyalar yarana bilər (Baranov, 2003: 76). Çixış və təyinat

sahələrinin elementləri mürəkkəbliyə dərəcəsinə görə müxtəlif ola və metaforik proyeksiyada, yəni öz mənalarında birmənalı olmaya bilər. Bu hadisəni A.N.Baranov metaforanın “kognitiv sayrışması” hesab edir. Müəllif metaforanın təsviri üçün semantik deskriptorlar dilini dövrüyyəyə daxil edir. Çıxış sahəsi üçün siqnikativ deskriptorlar, hədəf sahə üçün denotativ deskriptorlar nəzərdə tutulur. Deskriptorları “normaya salınmış leksem altçoxluqları” təmsil edir ki, onlar üçün çoxmənalılıq, omonimlik, sözdəyişmə xüsusiyyətləri səciyyəvi deyildir (Baranov, 2004: 79).

Nəticə

Deskriptiv metafora nəzəriyyəsinə metafora siqnikativ və denotativ deskriptorlar çoxluğu kimi təsvir edilir. Həmin deskriptorlar isə müvafiq olaraq mənbə sahəsini və hədəf sahəsini təmsil edir. Məsələn, *qanunların müharibəsi* metaforası deskriptiv metafora nəzəriyyəsinə aşağıdakı tipdə olan ikiyelementli çoxluq şəkilində təsvir edilir: {<müharibə>, <qanunvericilik fəaliyyəti; qanunvericilik>}. Birinci deskriptor, yəni “müharibə” siqnikativ, ikinci, yəni “qanunvericilik fəaliyyəti”, “qanunvericilik” isə denotativdir. Siqnikativ və denotativ deskriptorların metadilindən istifadə edilməsi metaforaların işlənmə kontekstlərini oxşar, uyğun şəkildə təsvir etməyə və kompüter proqramları vasitəsilə emal etməyə imkan verir.

Bir-biri ilə tematik şəkildə əlaqəli olan siqnikativ deskriptorlar sahəsi “metaforik modellər”i (M-modelləri) əmələ gətirir. Məsələn, hərbi əməliyyat, ordu semantikasını olan siqnikativ deskriptorlar “Müharibə” metaforik modelini əmələ gətirir; yaxud tematik cəhətdən qohumluq münasibəti ilə əlaqəli deskriptorlar “Qohumluq münasibətləri” metaforik modelini formalaşdırır və s. Hər bir M-model iyerarxik cəhətdən sıralanmış, nizamlanmış siqnikativ deskriptorlar ağacı kimi təsvir olunur.

Deskriptiv metafora nəzəriyyəsi daha çox metaforanın kontekst istifadəsinin tezlik parametrlərinin təhlilinə yönəlir, burada metaforanın sosiolingvistik təsviri və şərhə nəzərə alınır.

Ədəbiyyat

1. Makkormak, E. (1990). Kognitivnaya teoriya metafory. Teoriya metafory. Moskva: Progress, s.358-386.
2. Kognitivnaya metafora. <https://ru.wikipedia.org/wiki/%d0%9a%d0%>
3. Deignan, A. (2003). Metaphorical expressions and culture: An indirect link. *Metaphor and Symbol*, 18(4), pp.255-271.
4. Kovecses, Z. (2000). The scope of metaphor. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective* ed. by A.Barcelona – Berlin; New York: Mouton de Gruyter, pp.79-92.
5. Richardt, S. (2005). Metaphor in languages for special purposes. Berlin: Peter Lang, 290 p.
6. Searle, J.R. (1993). Metaphor. *Metaphor and thought*, edited by A.Ortony. Cambridge: Cambridge University Press, pp.83-111.
7. Teoriya metafory: Sbornik. (1990). Obshch. red. M.A.Zhurinskaya [i dr.]. Moskva: Progress, 512 s.
8. Vezhbtskaya, A. (1990). Sravneniye-gradatsiya-metafora. Teoriya metafory. Moskva: Progress, s.133-152.
9. Ortega-i-Gasset, X. (1990). Dve velikiye metafory. Teoriya metafory. Moskva: Progress, s.68-81.
10. Richards, A. (1990). Filosofiya ritoriki. Teoriya metafory. Moskva: Progress, s.44-67.
11. Uilrayt, F. (1990). Metafora i real'nost'. Teoriya metafory. Moskva: Progress, s.82-109.
12. Johnson, M. (1990). The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Reason and Imagination. Chicago: Chicago University Press, 272 p.
13. Lakoff, G. (1993). The Contemporary Theory of Metaphor. *Metaphor and Thought* / edited by A.Ortony. Cambridge: Cambridge University Press, pp.202-15.
14. Lakoff, G. (1999). Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought. New York: Basic Books, 640 p.
15. Kul'chitskaya, L.V. (2012). Ponyatiye "kognitivnaya" i "kontseptual'naya" metafora v otechestvennoy lingvistike rannekognitivnogo perioda: [Elektronnyy resurs] Vestnik Buryatskogo

- gosudarstvennogo universiteta. Vyp. 11: Romano-germanskaya filologiya, s.85-90. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatiya-kognitivnaya-i-kontseptualnaya-metafora-v-otechestven-noy-lingvistike-rannekognitivnogo-perioda>.
16. Kassirer, E. (1990). Sila metafory. Teoriya metafory. Moskva: Progress, s.33-43.
 17. Kovecses, Z. (2000). The scope of metaphor. Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective / ed. by A.Barcelona. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, pp.79-92.
 18. Grady, J. (1996). Primitive and Compound Metaphors. S.Taub, P.Morgan. Conceptual Structure, Discourse and Language – California: CSLI Publications Stanford, pp.177-187.
 19. Evans, V. (2004). The Structure of Time. Language, meaning and temporal cognition. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 286 p.
 20. Lakoff, G. (1989). More than Cool Reason. M.Turner. Chicago and London: The University of Chicago Press, 237 p.
 21. Gak, V.G. (1988). Metafora: Universal'noye i spetsificheskoye. Metafora v yazyke i tekste. Moskva: Nauka, s.11-26.
 22. Teoriya funktsional'noy grammatiki. (1990). Temporal'nost'. Modal'nost'. Otv. red. A.V.Bondarko. Leningrad: Nauka, 263 s.
 23. Baranov, A.N. (2003). O tipakh sochetayemosti metaforicheskikh modeley. Moskva: Voprosy yazykoznaniiya. № 2, s.73-94.
 24. Baranov, A.N. (2004). Predisloviye redaktora. Dzh.Lakoff, M.Dzhonson. Metafory, kotorymi my zhivem. Moskva: Yeditorial URSS, s.7-22.

Göndərilib: 15.12.2023

Qəbul edilib: 04.02.2024